

KIRJASTO KIRJALLISUUDEN EKOSYSTEEMISSÄ JA TEKIJÄNOIKEUDET

Yleisten kirjastojen neuvoston kokous 2/2021

Päivi Litmanen-Peitsala
YKN:n tekijänoikeusryhmä
VAKE/Kirjastot.fi



YKN Tekijänoikeusryhmä, perustettu käytännössä toukokuussa 2021

Sovittu toimeksiannoksi YKN:n työvaliokunnan kanssa:

- Kuntaliiton ja tekijänoikeusjärjestöjen neuvotteluja varten kuvaus siitä, mitä toimintaa varten kirjastot tarvitsevat mahdollisuuden käyttää tekijänoikeuden alaisia teoksia lukemisen edistämisen ja tiedonhaun tukemisen kannalta. Kuvaus siitä, millaiset ovat totutut käyttötavat ja mitä verkkotoiminta vaatii kirjastolain tehtävien täyttämiseksi. Tällä työllä kiire, sillä Sanasto ja Kuntaliitto ovat käynnistäneet neuvottelut mahdollisen ”Kuntasopimuksen” sisällöstä.
- Suositus kirjastoille verkkotoimintaan liittyen lupakäytäntöjen sekä käyttöoikeuksien selkeästä ilmaisemisesta verkkoon vietävien tallenteiden osalta.
- Esitys siitä, miten kirjastojen työntekijöiden osaamista tekijänoikeuksiin liittyvien kysymysten osalta nostetaan ja esitys siitä, mikä olisi alan eri toimijoiden osuus esim. neuvonnassa ja koulutuksessa.
- Seuranta tekijänoikeuslain uudistuksen valmistelusta ja mahdollisen YKN:n lausunnon valmistelu.

Mukana: pj. Päivi Litmanen-Peitsala (Vake), Jarkko Rikkilä (Tre), Laura Hekkala-Vatula (Jkl), Marjukka Peltonen (Espoo), Anu Parviainen (Kuo) ja Emilia Koski -> Mervi Heikkilä (Erte). Päivi Litmanen-Peitsala on osallistunut Kuntaliitto-Sanasto ja myöhemmin myös Kopiosto –neuvotteluihin.

Mitä tekijänoikeusryhmä on tehnyt huhtikuun jälkeen?

- Valistanut kenttää siitä, että sitaattioikeudella ja toissijaisella käytöllä esittämistilanteessa on mahdollista puhua teoksista <https://www.kirjastot.fi/tekijanoikeus>
- Valistanut kuviin liittyvistä käyttöoikeuksista (webinaarit x3) ja vaikuttanut siihen, että kansikuvien käytöstä saatiin selkeä, hyvä linjaus <https://kuvittajat.fi/uutiset/kansikuvaohjeistus>
- Osallistunut Kuntaliiton ja Sanaston, nyt myös mukaan liittynyt Kopiosto, neuvotteluihin mahdollisesta vuosisopimuksesta, joka helpottaisi teosten käytön sekavaa tilannetta. Neuvottelut kesken.
- Laatinut Tekijänoikeuslain luonnosta koskevan YKN:n lausunnon, jolla yritetään turvata oikeudet meta- ja kuvailutiedon tuotantoon, oikeudet tuottaa hakuliittymiä vaikka lehtikustantajilla olisi yksinoikeus sisältöihin kaksi vuotta ja että väestötason lukemisen edistäminen ja mediakasvatus olisi mahdollista. <https://www.kirjastot.fi/ykn-lausunto-tekijanoikeuslain-muuttamisesta>
- Laatinut ehdotuksen suositukseksi kirjastojen verkkoon vietävien videoiden käyttöoikeuksien merkitsemisestä
- Pohtinut tekijänoikeuksiin liittyviä haasteita ja meneillään olevia erillisiä neuvotteluja: kuvan ja tekstin käyttöoikeudet tavallisessa kirjastotyössä, kansien ja ns. takatekstien käyttö Kirjasampo.fi:ssä + verkkosivuilla, mobiilissa yms., seurannut Ylen ohjelmien käyttö kirjaston tilassa neuvotteluja ym.

Havainto: kirjastoa koetetaan kohdella ikään kuin kaupallisena toimijana. Syitä?



Sanasto @SanastoInfo · 10. marrask.

Useimpiin kirjallisuuden käyttöilanteisiin tarvitaan lupa suoraan tekijältä tai häntä edustavalta tekijänoikeusjärjestöltä. Lupa tarvitaan esimerkiksi runon tai tekstikatkelman julkiseen esittämiseen tai painattamiseen osaksi uutta julkaisua. Hae lupaa: luvat.sanasto.fi

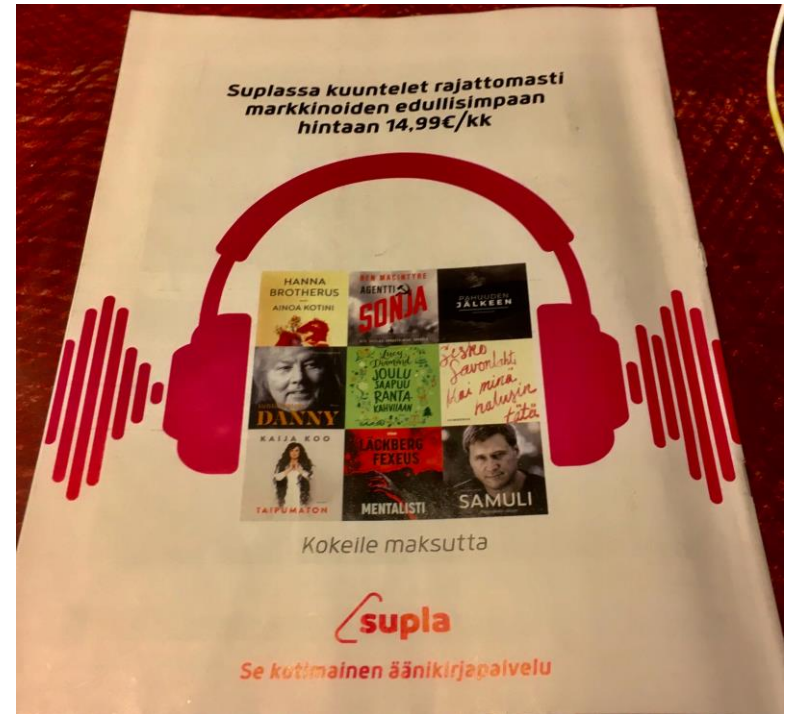


- Kulttuurialan talousahdinko
- Kuluttajakäyttäytymisen muutos
- Kirjan tuotantotapojen ja myyntikäytäntöjen muutos
- Some levittää vinossa olevia viestejä helposti
- Kirjastoissa työskentelevillä heikko tekijänoikeuksien tuntemus
- Kirjaston asema tekijänoikeuslaissa heikosti tunnistettu vrt. esim. 26a § tunnistaa taidemuseon luettelon
- Teostehn tekijät tunnistavat huonosti kirjastojen vaikutuksen omiin tuloihinsa ja koko kirja-alan tulevaisuuteen verkkomarkkinan vallatessa alaa



Havainto kaksi: kirjallisuus on nykyisin päiväperho koska **e-kirja** koska **äänikirja** koska **verkkokauppa**

- Äänikirja ja e-kirja nousevat humisten kaupallisessa markkinassa
- Kustantajien tekemä mainonta kohdistuu uusimpiin kirjoihin
- Fyysisten kirjojen verkkokaupat tarjoavat uutuuksia
- Suosittelupalvelualgoritmit poimivat esiin tuottoisimmat
- Kirjallisuuden pitkä häntä tarkoittaa nykyisin noin 5 vuotta vanhaa teosta?
- Kuluttaja ei kohta törmää 5 vuoden takaiseen teokseen
- Kirjallisuus elää normaalissa markkinataloudessa, se on esillä, mistä saa rahaa
- Kuka kertoo, että kirjastosta saa rahaa?



Talouselämä 29.10.2021 / Kaari Utrio

Kirjailija saa 10-11 prosenttia kirjan myyntihinnasta. Utrio vertaa kirjailijaa alkutuottajana maanviljelijään. Molemmille jää vähiten tuotteen hinnasta.

”Kun myyntitulo tulee keväällä bruttona tilille, siitä pitää maksaa verot ja yrittäjäeläke eli puolet on heti poissa.”

Äänikirjoihin liittyy myös suurempi, kirjailijoiden toimeentuloon liittyvä ongelma. Utrion mukaan äänikirjabisnes täytyy saada jonkinlaisen ”sääntelyn” piiriin.

”Nyt kirjailija saa kirjasta muutamman sentin. Hyöty ei tule kustantajallekaan, vaan äänikirja-alustoille.”

Sanasto-korvausta Utrio pitää suurena edistykse-
nä. Se on tekijänoikeuskorvaus, jota kirjailija saa, kun
hänen teostaan lainataan kirjastosta. Viime vuonna
korvaus oli 26 senttiä lainasta.

Vinkkaammeko vai mainostamme? Lainausseusitus on rahaa kirjailijan kukkaraan.

Ammatti kirjassa: Puhtaus- tai kiinteistöpalveluala

1 Kirjahylly 1

7 kirja

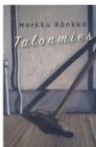
Sini Kiuas
5.7.2021

Kaikki kirjahyllyt

Millainen oman ammattialasi henkilöahmo voi olla kaunokirjassa? Ammatti kirjassa -sarjan hyllyihin on otettu kaunokirjoja ammattikoulun alojen kautta. Hämeenlinnan kaupunginkirjasto on tehnyt pohjat. Voit rikastaa hyllyjä omilla lukukokemuksilla. Kommentoi hyllyä (vaatii tunnukset) tai täytä Kirjasammon palautelomake.



SYNNÄ NIIN KUIN SYDÄMIEN
Tuomi, Antti



TALONMIES
Rönkä, Markku



YÖPERHOSET
Cleaves, Ann



SOTTOPASSAGGIO
Varonen, Tumpu



MIELISAIRAALAN KESÄTYTÖ
Kiuas, Sini



KUUBALAINEN SYDÄN
Kiuas, Sini



Pohjoinen lukuhaaste



ukuhaaste haastaa lukemaan kirjoja joita ei ehkä jkisi. Haasteessa on 25 kohtaa. Voit suorittaa lukuhaasteen tasi riippumatta. Aikaa haasteen suorittamiseen on vuoden m.

emuksesi somessa:
lukuhaaste #vinkaamo

ukuhaaste Facebookissa
Instagramissa

tuille kirjoille (pdf)

innoittajaksi (pdf)

1. Kirja, jonka nimessä on yli kuusi sanaa
2. Kirja, joka liittyy kaamosaikaan
3. Seksuaalivähemmistöä käsittelevä kirja
4. Sarjakuvaa, joka perustuu tosielämään tai tosielämän henkilöön
5. Kirja, jonka päähenkilön ottaisit mukaan Lapin erämaahan
6. Kirja, joka mainitaan jossain muussa kaunokirjallisessa teoksessa
7. Vuonna 2021 julkaistu kirja
8. Kirja, jonka nimi on kysymys
9. Esikoisteos
10. Musikon kirjoittama tai musiikosta kertova kirja
11. Kirja, joka sijoittuu katastrofi- tai epidemia-aikaan
12. Varjo-Finlandia voittaja tai Lukujoiden suosikki-Finlandia
13. Säeromaani tai runoromaani
14. Kirja, joka on saanut loistavat arvostelut
15. Leppoisa hyvän mielen dekkari
16. Ilmastonmuutoksesta kertova kirja
17. Shakespearen teos tai Shakespearen teokseen pohjautuva kirja
18. Kirja, josta on tehty peli
19. Kirja, joka liittyy jollakin tavalla kevääseen
20. Kirja, jossa kertojana on lapsi
21. Kirjailijan etu- ja sukunimi alkavat samalla kirjaimella
22. Kirja, jossa eläimellä on merkittävä rooli
23. Kirja, jonka kannessa on viikset
24. Kirja, jossa kiivetään tai ollaan vuorella tai tunturilla
25. Kirja, joka liittyy unelmaasi

Lukudiplomi innostaa lukemaan

Tiesithän, että kirjastosta voi saada kannustusta ja pienen porkkanan lukuharrastuksen tukemiseen. Jos et aina keksi mitä lukisit ja olet valmis tutustumaan monenlaisiin

- **Meidän on opittava puhumaan rahasta.**
- **Meidän on koottava europanostukset työtuntihintoina.**
- **Meidän on mentävä neuvotteluihin markkinalogiikalla.**
- **Meidän on tehtävä sopimukset ennakoivasti eurot silmissä.**
- **Meidän on näytettävä omassa kunnassa euroina, kuinka työpanoksemme tukee muita sektoreita.**
- **Muuten: lisenssi, leikkaus, suoritteiden jääminen piiloon?**

Panostusta kirjallisuuden markkinointiin 2020 – kirjojen mainostoimisto?

Tämä tiedetään:

- Kirjastojen fyysiset kirjahankinnat yhteensä 23 512 556,33 €. Kustannusyhdistys ilmoittaa nettomyynnin arvoksi 248,5 milj. €, josta myynti kirjakaupoille 52 983 000.
<http://tilastointi.kustantajat.fi/vuositilasto/2020#raportit> ja <https://tilastot.kirjastot.fi>
- Fyysisten kirjojen lainaus yhteensä 58 186 023 – lainauskorvaus 0,28 € /kirja, nyt n.14,2milj. €

Tästä rahasta ei osata puhua:

- Verkkokäynnit 49 999 381 – esillä kirjat. Mitä maksaa käyttöliittymien teko ja ylläpito?
- Tapahtumia teemalla ”monipuoliset lukutaidot” raportoitu 7651. Minkä verran työaikaa? Vinkkaukset, kirjailijavierailujutut paikallisissa lehdissä, kouluvierailut, päiväkotikäynnit, 250 tuntia kirjallisuusvideoita Kirjastokaistalla + X määrä kirjastojen Youtube-tallenteita ym.
- Minkä verran tukea kunnan osallisuusprojekteihin, sote-työhön, kotouttamiseen yms. Toimintolaskenta?

Minkälaisilla työtunneilla voisi olla laskennallinen hinta neuvottelutilanteessa?

Tampereen kirjaston tehtäväkuvauksia:

- henkilökohtaiset aineistosuosittelut asiakkaille kirjastotilassa ja lukuneuvojan palvelut
- aineistonostot ja suosittelut kirjastotilassa ja verkossa (verkkokirjasto, some, etä- ja livetapahtumat ja tallenteet)
- lukuvinkkaus koulu- ja varhaiskasvatusyhteistyössä ja yleisötyössä
- lukudiplomit koululaisille ja perheille
- kirjasarjat kouluille
- lukuhaasteet ja -kampanjat
- kirjailijahaastattelut
- vuoden uutuuksien esittelyt henkilökunnalle ja asiakkaille
- temaattiset suosittelulistat
- toimituksellinen työ (verkkomedia, podcast, some)

Mitä YKN:n pitäisi ehkä päättää nyt?

1. Ottaa käyttöön **suositus verkkoon tehtävien tallenteiden merkinnästä** (seuraava dia)
2. Perustaa **työryhmä 1**, joka:
 - kartoittaa nykyiset välittäjien kanssa olevat käyttöoikeussopimukset esim. kansikuvien ja takatekstien osalta
 - pystyy tuottamaan suosituksen kirjastojen hankintakilpailutusten yhdenmukaistamisen IPR-oikeuksia koskevien sopimuspykälien osalta
 - tutkii sopimusketjun solmukohdat ja mahdollinen yhteistyö Onix-järjestelmän kanssa, jotta käyttöoikeudet ja avoin data ovat vahvalla pohjalla kun esim. suunnitellaan useamman kimpan mobiililiittymiä tai vinkkaussivustoja
3. Perustaa **työryhmä 2**, jonka tehtävänä koota yhteen kirjastojen talousvaikutukset kirja-
alan/kunnan ekosysteemille euroina. Esimerkiksi 5 pilottikuntaa ja toimintolaskenta. Samalla kenties seuranta myös muiden hallintokuntien saamasta avusta työtunteina/euroina.

Päätettäväksi suositus: Käyttöoikeuksien merkitseminen kirjastojen videotallenteissa

- Kun kirjastot tuottavat videoita, jotka jäävät tallenteiksi kaikille avoimiin palveluihin, suosittelemme lupien, mahdollisesti tallenteella esiteltävien teosten sekä videon tekijän ja sen käyttöoikeuksien merkitsemistä tallenteen yhteyteen:
 - Kuka videon tuottanut
 - Mikäli tallenteella käytetään teoksia (tekstiä, kuvaa, valokuvaa, videoita), ketkä ovat teosten tekijät
 - Jos videota varten on pyydetty lupia kirjastojen ulkopuolisilta, mihin tarkoitukseen luvat on annettu
 - Mihin käyttöön tallennetta voi käyttää, saako sitä muokata – mahdollinen CC-lisenssimerkintä selkeyttää merkintää. On hyvä huomata, että mahdollisten lupien antajien pitää olla tietoisia kirjaston edelleen antamista luvista. *) Kopiraattilan koulun sivu CC-lisensseistä <https://kopiraattila.fi/teosten-kaytto/cc-lisenssi/>

Ala tarvitsee juuri nyt?

- Juridista apua tekijänoikeusneuvontaan
- Vision, mitä tarvitaan 5 vuoden päästä tekijänoikeuksien osalta
- Perustelut myös euroissa, miksi meille pitää antaa poikkeamia
- AVI:n kanssa yhteistyötä tekijänoikeuskoulutusten järjestämisessä ja vaikutuspuheen miettimisessä
- Koordinaatiota erilaisten käyttöoikeuspilottein hallinnassa: kuka neuvottelee, mistä, mikä tavoite, mihin voi vaikuttaa...
- Uutta tekstiä blogimuodossa sivustolle <https://vaikuttavuus.kirjastot.fi> ja Kuntaliiton kirkastosivuille ?

- Meidän kilpailuvalttimme on siinä, mitä kukaan muu kirjamarkkinassa ei voi tehdä!
- Me olemme kirja-alan suurin mainos- ja markkinointitoimisto. Meidän toimmemme tuottavat rahaa tekijöille ja kirja-alalle tulevaisuutta.

Muistammehan kirjallisuuden edistämisen – se on neuvotteluvalti. Kiitos!

6 §

Yleisen kirjaston tehtävät

Yleisen kirjaston tehtävänä on:

- 1) tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin;
- 2) ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa;
- 3) edistää lukemista ja kirjallisuutta;
- 4) tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon;
- 5) tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan;
- 6) edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua.